

Heyet-i Temsiliye

Heyet-i Temsiliye, **Erzurum Kongresi** kararlarıyla kurulup, **Mustafa Kemal**'in başkanı olduğu, **Sivas Kongresi**'nde bütün ülke için yetkisi genişletilen, BMM'nin açılması ile görevi sona eren ve bu döneme damgasını vuran bir çeşit hükûmettir.

Anadolu'nun Durumu:

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktığı tarihte Anadolu'nun durumu perişandı. Uzun savaş yıllarının yarattığı felaketler yüzünden Anadolu'da devlet otoritesi kalmamıştı. Hükûmet Anadolu'yu unutmuştu. Bölgesel yönetimler beceriksizdi. Bütün örgütler yıkılmış, partililik kavgaları en küçük kasabaya bile yayılmıştı. Halk ile yöneticiler arasındaki ilgi kaybolmuş, sivil idare acz içindeydi, Ekonomik hayat yıkılmış ve kâğıt paraya kimsenin güveni kalmamıştı. Ekonomik hayatla birlikte sosyal çöküntü başlamıştı. Erkeklerini kaybeden ailelerin durumları daha kötü durumdaydı. Açlık, sefalet her geçen gün daha da artıyordu. Birinci Dünya Savaşı sonuna doğru artan asker kaçağı ve bunların yaptığı soygun ve saldırı olayları yüzünden mal, can ve ırz güvenliği azalmıştı. Noksan jandarma kadroları ile güvenlik sağlamak olanaksızdı. Yine savaş sırasında Rus işgali dolayısıyla içerilere göç çok olmuştu. Yunan işgali üzerine de Batı Anadolu'dan içerilere göç başlamış, bu da açlık ve sefaleti arttırmıştı. Bütün bunlara ilâveten Samsun yöresinde, Rum çetecilerinin korkusundan Türkler de çeteler kurmuşlardı. Öyle ki, 1919'da Anadolu'da gezmek, tehlikeleri göze almakla yapılabiliyordu.

Millî Mücadele'nin Yöntemi:

Bu olanaksızlıkların yanı sıra, ülkenin bütünüyle kurtulabileceğine inanan hiç kimse yoktu. Tam bağımsız yeni bir Türk devletinin ancak topyekûn bir savaşla kurulabileceğine inanan tek kişi Mustafa Kemal idi. Mustafa Kemal Paşa dışında kurtuluş arayanlar, itilaf devletlerine karşı düşmanlık etmeden ve padişah-halifeye canla başla bağlı kalmak şartıyla kurtuluş düşünüyorlardı. Oysa kurtuluşun başarılabilmesi için bu iki gücün de yenilmesi şart idi. İtilaf devletlerinin alt edilmesiyle "Millî Bağımsızlık;" padişah-halifenin alt edilmesiyle de "Millî Egemenlik" kazanılacaktı. Ulusu bu inanç etrafında toplamak ve yeni bir savaşa hazırlamak gerekiyordu. Atatürk bu tabloyu **Nutuk**'ta ayrıntılı bir şekilde açıkladıktan sonra "Ulusal savaşın, ulusal bağımsızlık amacına ulaştık ulusal egemenliğe dönüşmesi kaçınılmaz bir tarihi akış idi." Sözüyle belirtir. İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgali, Paris' de süren barış görüşmelerinde Anadolu'nun doğusunun Ermenilere, Trakya ve Batı Anadolu'nun Yunanistan'a verileceği haberlerini doğruluyordu. Yunan işgali tüm yurttaki Türk millî duygusunu ateşledi. Müdafaa-i Hukuk, **Kuva-yı Milliye** önderliğinde direniş ve protesto mitingleri yapılmaya başlandı. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basan M. Kemal Paşa bu tablo karşısında padişah ve hükümeti'nin teslimiyetçiliğinin açıkça görülmesi üzerine 20-21 Haziran 1919 gecesi, silah arkadaşları **Rauf (Orbay)**, **Ali Fuat (Cebesoy)** Paşa ve Albay **Refet (Bele)**'nin imzaladığı M. Kemal Paşa tarafından hazırlanmış olan bildiri (**Amasya Tamimi**) yayınlandı. Bu bildirin en can alıcı noktası "Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararının sağlayacağı idi. Bu bildirin duyulmasından sonra Osmanlı Hükûmeti Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanması kararını aldı. Artık Anadolu'da bir otorite mücadelesi başlamıştı. M. Kemal Anadolu'da yeni bir devlet kuruyordu. Erzurum Kongresi toplanırken, amaç Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinin varlığını korumak esasına dayanıyordu. Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a geldikten sonra durum değişti. Kongre bir anda ulusal bir kongreye dönüştü. Vatanın bütünlüğü, ulusun birliği ve bağımsızlığı esasları kongrenin kimliğini belirledi. Üçüncü Madde: "Vatanın ve istiklal'in muhafaza ve teminine İstanbul'daki hükûmet muktedir olmadığı takdirde maksadın temini için

geçici bir hükümet teşekkül edecektir. Bu hükümet millî kongrece seçilecektir. Kongre toplanmış değil ise bu seçimi Heyet-i Temsiliye yapacaktır.” M. Kemal Kongre’yi meclis yerine koyuyor, o toplanmadığı takdirde, Kongre tarafından seçilmiş bulunan Heyet-i Temsiliye’nin görevi yerine getireceğini belirtiyordu. Heyet-i Temsiliye diğer bir yönüyle kendisi kurulmakta olan “Türk Devleti”nin Hükümeti oluyordu. Sivas Kongresi’nde M. Kemal, bütün müdafaa-i hukuk derneklerini “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Derneği” adı altında tek çatı altında birleştirdi. “Batı Anadolu Umum (Genel) Kuva-yı Milliye Komutanlığı’na Ali Fuat Paşa’yı atadı. Sadrazam **Damat Ferit Paşa**’nın Kongre dağıtma girişimleri ve Anadolu’da bütün görevlilere Kongre aleyhine hareket etmeleri emirlerinin yayılması üzerine Mustafa Kemal İstanbul ile tüm haberleşmeyi, çok özel durumlar dışında, yasakladı. Böylece Anadolu’da doğan otorite boşluğunu çok başarılı bir şekilde kendisi doldurdu. Anadolu’da sivil ve askerî yönetimi ele geçirmek için bütün makamları Heyet-i Temsiliye’ye bağlamaya başladı. Eylül ayı M. Kemal’in başında olduğu Heyet-i Temsiliye ile Osmanlı Hükümeti arasında otorite mücadelesi şeklinde geçti. Osmanlı Hükümetine bağlı Vali ve diğer görevlilerin görevlerini terk etmeleri sağlanırken, yerlerine M. Kemal’in atadığı kişiler getirildi. İstanbul’da atanan ve M. Kemal’in kabul etmediği kişiler geri döndüler. 14 Eylül 1919 günü Padişah’a bir mektup gönderen M. Kemal, Ferit Paşa Hükümeti’nin yanlış politikaları yüzünden işgallerin yapıldığını, Paris’te milli haysiyeti incittiğini, Milli Meclis seçimlerini engelleyeceğini anlatarak şikâyet etti. Padişah ise 20 Eylül’de yayınladığı bildiri ile Anadolu’da başlayan milli hareketin işgalleri genişlettiğini ve milletin parçalanmakta olduğunu, Paris Barış Konferansı’nda bu sebeple zor durumda kalınacağını bildirdi. Buna rağmen M. Kemal, Padişah’ı karşısına almamaya dikkat ederek, Padişah’a bağlılıktan söz eden yazılar göndererek bir taktik izliyordu. İngiliz yetkililer ise M. Kemal’in çok güçlendiğini ve Anadolu otoritesini ele geçirdiğini görüyorlardı. Bu durum karşısında Damat Ferit Paşa, birazda İngilizlerin etkisiyle, istifa etti. Yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu. (2 Ekim 1919). Mustafa Kemal Paşa, Ali Rıza Paşa’ya Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararlarına saygılı olmak koşuluyla yardımcı olacağını vaat etti. Ali Rıza Paşa ise artık iyi niyetli bir Hükümet bulunduğunu belirterek Heyet-i Temsiliye’ye ihtiyaç kalmadığını ileri sürdü. Karşılıklı yazışmalar bu çerçevede içinde sürdü. Sonunda Ali Rıza Paşa başarısız olunca, Salih Paşa’nın önerisiyle Anadolu’ya M. Kemal ile görüşmeye bir temsilci göndermeye karar verdi. Salih Paşa görevlendirildi. Amasya’da 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında Heyet-i Temsiliye Başkanı M. Kemal, Osmanlı Hükümeti Nazırlarından (Bakan) Salih Paşa ile görüştüler. Amasya Genelgesi’nin yayımlandığı şehirde tam dört ay sonra, Osmanlı Hükümeti Erzurum ve Sivas Kongresi kararlarını kabul ediyordu. Tarihimize Amasya Mülakatı (Görüşmeleri) olarak geçen bu anlaşma sonunda milletvekili seçimi yapılacaktı. Görüşmede, İstanbul’un Meclis-i Mebusan toplantısı için uygun olmadığı görüşü benimsendi. Ancak Ali Rıza Paşa, Padişah’ın da isteği doğrultusunda, Meclis-i Mebusan’ın İstanbul’da toplanmasında ısrar etti. M. Kemal 16 Kasım’da Sivas’ta komutanlar toplantısı yaptı. M. Kemal, işgal altındaki bir şehirde Meclis’in özgür iradesini ortaya koyamayacağını ileri sürmesine rağmen, arkadaşları, Meclis’in Padişah’ın bulunduğu başkentte yapılmasında ısrar ettiler. Meclis-i Mebusan seçimleri sürerken, Mustafa Kemal “Misak-ı Milli’nin esaslarını hazırlıyordu. Esas savaşın Batı Anadolu’da yapılacağını bildiği için, gelişmeleri daha yakından izleyebilmek amacıyla 27 Aralıkta Ankara’ya geldi. Artık Heyet-i Temsiliye’nin çalışma yeri Ankara idi. Ankara’da büyük bir coşkuyla karşılandı. Ankara, demiryoluna bağlı, kara yollarının ve telgraf haberleşmesinin de orta noktası idi. Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920 günü İstanbul’da Fındıklı Sarayı’nda toplandı. Ali Rıza Paşa artık Heyet-i Temsiliye’nin görevinin sona ermesi gerektiğini M. Kemal’e bildirirken, Kazım Karabekir Paşa da bu görüşe katılıyordu. Bütün bu ısrarlara rağmen Mustafa Kemal Heyet-i Temsiliye’yi dağıtmadı. Meclis-i Mebusan’ın 17 Şubat günü Misak-ı Milli’yi kabulü İngiltere ve Fransa’yı çok kızdırdı ve Türkiye’nin cezalandırılmasına karar verdiler. 23 Şubat’ta, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral de Robeck, Lord Curzon’a (Dışişleri Bakanı) yolladığı telgrafta, Anadolu’daki bütün hareketlerin Mustafa Kemal tarafından yapıldığını ve Padişah’a karşı

isyan edildiğini, bütün sorumlulukların, İngiltere'nin kararlarına itaat etmeyen Türk halkına ait olduğunu bildiriyordu. 16 Mart 1920 günü İngiliz ordusu kanlı bir gece baskını ile İstanbul'u işgal etti. Başta Rauf Bey olmak üzere milliyetçi milletvekilleri tutuklandılar, Harbiye Nezareti basıldı. Mustafa Kemal 19 Mart 1920 günü tüm komutan ve Valilere Ankara'da bir Meclis toplanması kararını bildirdi. Diğer yandan Anadolu'da bulunan İngiliz asker ve subayları tutuklandılar. Mustafa Kemal 22 Nisan'da yayınladığı bildiri ile "23 Nisan'da Büyük Millet Meclisi açılarak çalışmaya başlayacağından, o günden sonra bütün sivil ve askerî makamların ve bütün ulusun buyruk alacağı en yüce merci adı geçen Meclis olacaktır" diyerek millî iradenin eseri olan millî egemenliği sağlayacak Meclis'in önemini belirtti. Heyet-i Temsiliye'nin de artık görevi sona erdi. M. Kemal bundan sonra Türk ulusunun liderliğini T.B.M.M. Başkanı olarak sürdürdü.

Ergun AYBARS

KAYNAKÇA

24.04.1920 TBMM'de Atatürk'ün açıklaması: "Millî Sınırlar Erzurum'da çizildi. Millî hâkimiyet esası belirlendi."

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, İstanbul 1976.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Kuruluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu**, Ankara 1975.

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, S 79, Belge 1732.

Atatürk ile Arşiv Belgeleri, Atatürk'ten Bize, Hürriyet Vakfı, İstanbul 1987.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk Söylev**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1981.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, İstanbul 1938.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Söylev**, Ankara 1965.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I, Ankara 1961.

Atatürk'ün Tâhim Telgraf ve Beyannameleri, Ankara 1964.

AYBARS, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., 1995.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, Cilt II, İstanbul 1971.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", **Bellekten**, C XXXIII, Ankara 1969.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, **Heyet-i Temsiliye Kurumları**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1974.

BELEN, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara 1983.

DURSUNOĞLU, Cevat, **Millî Mücadele'de Erzurum**, Ankara 1946.

GOLOĞLU, Mahmut, **Sivas Kongresi**, Ankara 1968.

GOTTHARD, Jaeshke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara 1971.

GÖKBİLGİN, Tayyib, **Millî Mücadele Başlarken**, Ankara 1959.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, S 4, Vesika 71 (Mustafa Kemal Paşa'nın Raporu).

İĞDEMİR, Uluğ, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1975.

KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, Cilt I, Ankara 1966.

KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, Cilt I-II, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1966-1968.

KARABEKİR, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, İstanbul 1960.

KARAL, Enver Ziya, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, MEB. Yay., İstanbul 1971.

KAYMAZ, Nejat, "TBMM'de Misak-ı Milliye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu", **Tarih ve Toplum**, 19 Temmuz-23 Kasım 1985 (Beş yazı dizisi).

Manchester Guardian ve **Observer**, 1919-1920 sayıları.

MUMCU, Ahmet, "Misak-ı Millî ve Anayasamız", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C I, S 3, Ankara-Temmuz 1985.

Reşit Paşa'nın Hatıraları, Neşreden Cevdet R. Yularkıran, İstanbul 1939.

SELAHATTİN, Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt I, II, III, IV, İstanbul 1971-Ankara 1973/1978.

SELEK, Sabahattin, **Genel Olarak Kongreler, Millî Mücadele'de Alaşehir Kongresi**, 16 Ağustos 1985.

26/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/heyet-i-temsiliye/?pdf=3608> adresinden erişilmiştir